

Sammanfattning

Kriminella grupperingar – från löst sammansatta nätverk till tydligt strukturerade organisationer – har alltmer kommit att framstå som ett påtagligt samhällsproblem. Åtgärder för att minska förekomsten av brottslighet som begås av kriminella grupperingar står därför högt på dagordningen. Under de senaste åren har också flera åtgärder vidtagits för att förhindra sådana grupperingars etablering i samhället. Polisen har bl.a. inrättat särskilda aktionsgrupper för bekämpning av den grova organiserade brottsligheten och Brottsförebyggande rådet har fått i uppdrag att medverka till att arbetet på lokal nivå mot samma brottslighet mobiliseras.

För att ytterligare motverka kriminella grupperingar måste rekryteringen till dessa nätverk förhindras. Vidare måste personer som vill lämna grupperingarna få hjälp och stöd med att bryta sin kriminella livsstil. Utredningen har haft i uppdrag att lämna konkreta förslag på åtgärder som dels kan förhindra rekrytering, dels kan underlätta avhopp.

Beträffande nyrekrytering till kriminella nätverk har i huvudsak följande framkommit:

- Unga som går med i kriminella nätverk har ofta problem i skolan och de har många gånger äldre syskon som också är kriminellt belastade. Ungdomar som riskerar att utveckla en kriminell livsstil kommer i hög utsträckning från de socialt mest utsatta bostadsområdena i storstäderna.
- Utredningen gör bedömningen att omkring 5 000 unga under 21 år riskerar att rekryteras till kriminella nätverk. Rekryteringsbasen utgörs av de mest brottsbelastade ungdomarna.
- För att nå framgång i arbetet med att förhindra rekrytering till kriminella nätverk måste myndigheter och andra samarbeta långsiktigt och uthålligt på lokal nivå.

När det gäller avhopp från kriminella grupperingar har bl.a. följande framkommit:

- Allt fler av Kriminalvårdens klienter har kopplingar till kriminella grupperingar.
- Av fängelsedömda gängmedlemmar återfaller 85 procent i ny brottslighet.
- Det behövs ett tydligt och samordnat stöd till personer som är motiverade att lämna en kriminell livsstil.

Mot bakgrund av slutsatserna i de ovannämnda punkterna är utredningens huvudförslag följande.

Åtgärder mot nyrekrytering

Sociala insatsgrupper

- Sociala insatsgrupper med socialtjänst, polis och skola bildas på lokal nivå. Socialtjänsten ska ha huvudansvaret för dessa insatsgrupper. De sociala insatsgrupperna ska arbeta konsekvent och uthålligt och ha ett operativt ansvar. Individuella handlingsplaner för unga som riskerar att rekryteras till kriminella nätverk ska utarbetas. Handlingsplanerna ska regelbundet följas upp och utvecklas. Vid behov ska även Kriminalvården, Statens institutionsstyrelse, missbruksvården och psykiatrin kopplas till insatsgruppernas arbete. Även ideella organisationer och näringslivet ska kunna bidra till verksamheten.

Lokala poliskontor

- Rikspolisstyrelsen ska verka för att polismyndigheterna etablerar lokala poliskontor i bostadsområden där det bedöms finnas ett särskilt behov av polisiär närvaro. Polisens verksamhet i dessa områden ska framför allt vara inriktad på att i bred samverkan förebygga ungdomsbrott. En lokalt förankrad polisverksamhet ska bidra till att arbetet i de sociala insatsgrupperna blir effektivt.

Projekt pojke

- Det bör omgående göras en omfattande satsning på tonårspojkar och unga män i de mest utsatta bostadsområdena. Satsningen ska avse yrkesträning, arbete och fritidssysselsättning och syfta till att motverka sociala problem, psykisk ohälsa och stereotypa könsroller. Satsningen ska ha som målsättning att motverka attityder och värderingar som främjar en kriminell identitet.

Lättnad i socialtjänstsekretessen

- Genom en ny bestämmelse i offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) får socialtjänsten möjlighet att till polisen lämna ut vissa uppgifter om unga under 21 år som kan befaras hamna i kriminalitet. En förutsättning är att utlämnandet av uppgiften kan antas bidra till att förhindra brott. Något utrymme att lämna ut uppgifter om begångna brott som den unge gjort sig skyldig till ger bestämmelsen inte. Bestämmelsen är utformad som en uppgiftsmöjlighet. Det är alltid socialtjänsten som i sista hand avgör om uppgifter om den unge ska lämnas till polisen. Den nya bestämmelsen kommer att underlätta arbetet i de sociala insatsgrupperna.

Riskbedömning

- Brottsförebyggande rådet får i uppdrag att, tillsammans med Rikspolisstyrelsen, Socialstyrelsen, Skolverket och Statens institutionsstyrelse, utarbeta en riskbedömningsmanual som kan användas av de sociala insatsgrupperna i deras arbete med att fånga upp unga som riskerar att utveckla en kriminell livsstil.

Tillfälligt omhändertagande av unga

- Omhändertagande enligt 12 § polislagen (1984:387) ska också få ske om någon som kan antas vara under 18 år anträffas under förhållanden som innebär en påtaglig risk för att han eller hon kommer att involveras i allvarlig brottslig verksamhet. I dessa situationer ska socialtjänstsekretessen inte hindra att en uppgift

som behövs för ett omedelbart polisiärt ingripande lämnas av personal inom socialtjänsten till en polismyndighet.

Polisens föräldratelefon, m.m.

- Rikspolisstyrelsen ska verka för att det vid varje polismyndighet inrättas en Polisens föräldratelefon. Till föräldratelefonen ska oroliga föräldrar och andra anhöriga kunna vända sig med frågor kring ungdomar och kriminalitet, även anonymt.
- Socialtjänsten, skolan och polisen ska ha en i lag uttalad skyldighet att stödja och hjälpa föräldrar i deras ansvar att fostra sina barn.

Skolans ansvar för elevernas frånvaro

- Skolinspektionen får i uppdrag att granska hur grundskolor och gymnasieskolor följer upp elevernas frånvaro. Som en del i granskningen bör ingå att överväga behovet av en gemensam reglering eller handlingsplan på området.

Åtgärder för att stödja avhoppare

Tydligare ansvar för Kriminalvården

- Personal på häkten, anstalter och inom frivården ska motivera klienter till att lämna kriminella grupperingar. Kriminalvården ska informera om det stöd som klienterna kan få om de lämnar en kriminell livsstil.
- Fängelsedömda som bedöms vara motiverade att lämna kriminella grupperingar ska ha möjlighet att avtjäna straffet på särskilda anstaltsavdelningar.
- Frivården får i uppgift att koordinera stödinsatser för klienter som är motiverade att lämna kriminella grupperingar. Särskilda kontaktpersoner bör finnas hos socialtjänsten, Arbetsförmedlingen och polisen. Även hos Kronofogdemyndigheten, Skatteverket, Försäkringskassan, hälso- och sjukvården och frivilligorganisationer bör kontaktpersoner utses. Frivården ska

ansvara för att individuella handlingsplaner utarbetas för klienterna.

- För personer som har lämnat kriminella grupperingar ska frivården, om det finns behov, utse särskilt lämpliga lekmanövervakare.
- Kriminalvården ska årligen redovisa vilka insatser och omfattningen av dessa som myndigheten gjort för att stödja personer som är motiverade att lämna kriminella grupperingar. Kriminalvården ska också redovisa resultaten av insatserna.

Stödåtgärder för personer som inte är klienter inom Kriminalvården

- För personer som inte är klienter inom Kriminalvården, men som har kontaktat polisen eller socialtjänsten eller någon annan med anledning av att de vill lämna en kriminell gruppering, ska de sociala insatsgrupperna kunna ansvara för att stödinsatser koordineras i individuella handlingsplaner.
- För ungdomar som vårdas på institutioner som Statens institutionsstyrelse ansvarar för ska det, senast vid utskrivningen, finnas en individuell handlingsplan för den unge. Planen ska utarbetas av den unge, dennes föräldrar, socialtjänsten och Statens institutionsstyrelse och innehålla individuellt utformade insatser efter utskrivningen. Inför utskrivningsplaneringen för unga med erfarenhet av kriminella nätverk ska socialtjänsten aktualisera den unge hos den sociala insatsgruppen.

Nationell kunskapssatsning

- Brottsförebyggande rådet får i uppdrag att tillsätta en forskningskommitté med uppgift att ta fram ett forskningsprogram om kriminella grupperingar. Programmet bör utgå från behovet av såväl utvärdering som mer långsiktig tvärvetenskaplig forskning. Forskningskommittén bör bestå av kvalificerade forskare och företrädare för de myndigheter som berörs. Vid behov bör även internationell expertis knytas till kommitténs arbete.
- Brottsförebyggande rådet får i uppdrag att utreda möjligheterna att ta fram ett system för att kunna redovisa kriminalstatistik avseende brottslighet relaterad till kriminella grupperingar.

Konsekvenser

- Kostnaderna för merparten av förslagen ryms inom respektive myndighets ordinarie anslag. Projekt pojke respektive kunskapssatsningen m.m., bedöms kosta 75 respektive 5 miljoner kr per år.
- Utredningen föreslår att Projekt pojke finansieras genom ett årligt statsbidrag till Ungdomsstyrelsen. Kostnaden kan delvis finansieras genom att avgiften till brottsofferfonden ändras. Kunskapssatsningen finansieras genom höjt anslag till Brottsförebyggande rådet.
- Utredningens samlade förslag kommer att stärka det brottsförebyggande arbetet och därigenom på sikt minska brottsligheten.

